

Nr 18.

Ankom till riksdagens kansli den 25 april 1924. kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om skrivelser till Kungl. Maj:t dels angående beredande av pensionstillägg för barn åt änka efter enligt pensionsförsäkringslagen pensionsberättigad man och dels i fråga om fördelningen emellan äkta makar av dem enligt nämnda lag tillkommande avgiftspensioner.

Andra lagutskottet har till behandling i ett sammanhang förehaft motionerna nr 180 i första kammaren av herr *von Koch*, nr 68 i andra kammaren av herrar *Jonsson* i Hökhult, *Johanson* i Huskvarna, *Jonsson* i Mörkhult, *Johanson* i Hörninge, *Johansson* i Krogstorp och *Larsson* i Kroken samt nr 268 i andra kammaren av herr *Gustafson* i Kasenberg.

I de lika lydande motionerna nr 180 i första kammaren och nr 268 i andra kammaren har yrkats, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning, huruvida icke pensionstillägg för barn kunde i en eller annan form utgå även till änka efter enligt pensionsförsäkringslagen pensionsberättigad man.

I motionen nr 68 i andra kammaren har yrkats, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, det Kungl. Maj:t ville vidtaga åtgärder för att avgiftspensionen till äkta makar måtte tillgodokomma dem på sådant sätt, att mannen erhöle hälften och hustrun hälften därav.

Motionerna I: 180 och II: 268.

Vad först angår den i motionerna I: 180 och II: 268 väckta frågan om viss *utvidgning av rätten till pensionstillägg för barn* vill utskottet till närmare belysning av frågan lämna en kortfattad redogörelse för de förslag angående dylika pensionstillägg, vilka varit framställda före eller vid tillkomsten av gällande lag om allmän pensionsförsäkring av den 30 juni 1913, ävensom för de i nämnda lag sedermera därutinnan vidtagna ändringar jämte därtill hörande ändringsförslag.

I nya arbetarförsäkringskommitténs den 30 mars 1893 avgivna betänkande med förslag till lag angående försäkring för beredande av pension vid varaktig oförmåga till arbete hade föreslagits en barnpensionering med pensioner å 30 kronor för år till varje minderårigt barn inom äktenskap efter avliden försäkrad man.

Historik.

Nya arbetarförsäkringskommitténs förslag 1893.

*Proposition
vid 1895 års
riksdag.*

I den proposition, vilken på grundval av nämnda kommittébetänkande förelades 1895 års riksdag, hade bestämmelsen om barnpensioner bibehållits under benämning av uppfostringshjälp, dock att kostnaden därför, som enligt kommitténs förslag skulle åligga arbetstagare och arbetsgivare, överflyttats på staten. Propositionen blev av riksdagen avslagen, men i avlåten skrivelse påkallades av riksdagen ny utredning i ämnet, därvid hemställdes, att vid meddelande av bestämmelser om uppfostringshjälp åt minderåriga barn avseende även borde tagas till de utom äktenskapet födda barnen i de fall, där sådant läte sig göra.

*Proposition
vid 1898 års
riksdag.*

I det förnyade förslag i ämnet, som i proposition förelades 1898 års riksdag, hade stadgandet om barnpensionering icke medtagits, enär den tidigare föreslagna barnpensionen ansetts för liten att fylla det därmed avsedda ändamålet, under det att den beräknade kostnaden därför likväl uppgått till ett ganska betydligt belopp. Även denna proposition förföll emellertid.

*Ålderdoms-
försäkrings-
kommitténs
förslag 1912.*

I sitt den 9 november 1912 avgivna betänkande och förslag angående allmän pensionsförsäkring hade ålderdomsförsäkringskommittén till dryftande upptagit jämväl frågan om barnpensionering. Kommittén ansåg, att ett genomförande av barnpensionering till förmån endast för inom äktenskapet födda barn icke tillfredsställde det behov, som i detta avseende föreläge, enär detta i liknande mån måste anses vara för handen i fråga om de utom äktenskapet födda barnen ävensom beträffande barn till änklingar. Enligt kommitténs mening skulle emellertid kostnaden för en dylik pensionerings genomförande stiga till avsevärt belopp. Huvudsakligen på grund härav framlade kommittén icke något förslag i ämnet.

En av kommitténs ledamöter, herr Branting, föreslog emellertid i avgiven reservation, att för änklings, änka eller ogift kvinna med minderårigt barn under 15 år skulle utgå ett pensionstillägg av högst 75 kronor för varje sådant barn, oavsett om varaktig oförmåga till arbete vore förhanden eller icke.

*Proposition
vid 1913 års
riksdag.*

I propositionen till 1913 års riksdag upptogos bestämmelser om rätt för pensionsberättigade änklings, änkor eller ogifta kvinnor, som vore till arbete varaktigt oförmögna och hade att försörja ett eller flera egna barn under 15 år, att åtnjuta särskilt pensionstillägg med högst 60 kronor för varje dylikt barn under förutsättning att vederbörandes årsinkomster ej uppginge till vissa angivna belopp. Föredragande departementschefen förklarade sig visserligen hysa stora sympatier för införande av en vidsträcktare rätt till barntillägg, men ansåge sig av kostnadsskäl för det dåvarande böra inskränka förslaget att omfatta ovannämnda kategorier, för vilka behovet av barntillägg vore mest framträdande.

Åtskilliga motioner väcktes i anledning av propositionens förslag i denna del. I några motioner yrkades avslag å barntillägget, under det att i andra framställdes yrkanden om höjning eller sänkning av det föreslagna

tilläggsbeloppet och om dettas utgående oberoende av invaliditet, respektive även till gifta invalider med minderåriga barn.

Det för pensionsfrågans behandling tillsatta särskilda utskottet fann visserligen det med barnpensioneringen avsedda syftet behjärtansvärt, men ansåg ordnandet av ifrågavarande pensionering stå i mer eller mindre intimt sammanhang med vissa frågor, vilkas lösning ej vore att vänta förr än i samband med revisionen av fattigvårdslagstiftningen, i följd varav utskottet icke kunde förorda bifall till barnpensioneringens medtagande i det förevarande lagförslaget.

Riksdagen fattade beslut i enlighet med utskottets hemställan.

Vid 1918 års riksdag upptogs änyo frågan om barntillägg i då framlagd proposition med förslag till vissa ändringar i den vid 1913 års riksdag antagna lagen om allmän pensionsförsäkring. Denna proposition, vilken i fråga om barntillägg skilde sig från den år 1913 framlagda huvudsakligen däri, att den omfattade jämväl invalida äkta makar med minderåriga barn och att tillägget bestämts till högst 75 i stället för högst 60 kronor för varje barn, grundade sig å en av pensionsstyrelsen i ämnet gjord framställning, av vilken här återgives följande:

*Proposition
vid 1918 års
riksdag.*

»Pensionstillägget för barn synes först och främst böra utgå till invalid änka, änklings eller ogift moder. Men man synes böra gå ett steg längre och medgiva sådant tillägg även i fall, då äktenskapet fortfar, men båda makarna äro invalider. Ehuru behovet givetvis är mera framträdande för änka, änklings eller ogift moder än för gift par, då endast en av makarna är invalid, är uppenbarligen behovet lika stort, då båda makarna äro invalider, som då det är fråga om änka, änklings eller ogift moder. Att gå än längre än nu nämnts, torde av kostnadsskäl icke kunna ifrågasättas.»

Föredragande departementschefen yttrade i nu föreliggande del bl. a. följande:

»Kvar står huvudsakligen endast den invändningen, att barnpensioneringsproblemet icke borde lösas fristående, utan i samband med frågan om värnlösa barns vård. Att sistnämnda två frågor stå i visst samband med varandra, synes icke kunna bestridas. Något utarbetat förslag till lösning av frågan om värnlösa barns vård föreligger emellertid ännu icke, och ovisst är, när förslag i ämnet kan komma att föreläggas riksdagen. Ett bifall till det nu framlagda förslaget om pensionstillägg för barn torde ej i någon avsevärd mån försvåra lösningen av berörda fråga. — Det hade visserligen varit särdeles önskvärt, att stadgandet rörande pensionstillägg för barn kunnat givas en än vidare omfattning. Med hänsyn till de betydande kostnader, som i allt fall föranledas av förslaget, torde det dock vara nödvändigt att tillsvidare stanna vid detsamma.»

Vid granskning av lagförslaget inom lagrådet avstyrktes detsamma i nu förevarande del av en av lagrådets ledamöter, som därvid emot förslaget framställde följande erinringar:

»Ehuru enligt förslagets avfattning pensionstillägget för barn tillkommer pensionstagaren, ej barnet, är det tydligen i själva verket här fråga om ett ämne, som tillhör området för samhällets barnavårdsverksamhet. Oavsett

emellertid, huruvida det är pensionstagarnes eller barnens bästa, som i främsta rummet avses med bestämmelserna om sagda tillägg, kan man ej undgå att finna förslaget räckvidd godtyckligt begränsad. Giltig anledning torde ej föreligga vare sig att ställa invalida föräldrar i gynnsammare situation än de, som av annan orsak äro i behov av offentlig hjälp till sina barns underhåll, eller att särskilt omhulda de barn, vilkas föräldrar äro invalider. Att, såsom genom förslaget skett, till särskild behandling upptaga blott vissa av de fall, då ett ingripande av samhällets understödande verksamhet med avseende å barnen må finnas påkallat, synes för övrigt vara desto mindre lämpligt, som utredningen av hithörande frågor redan är anförtrodd åt fattigvårdslagstiftningskommittén. — Det ekonomiska understödjandet är blott en av de flerahanda barnavårdsuppgifter, som påvila samhället, och vilka stå till varann i det nära förhållande, att ej en av dem bör regleras oberoende av de övriga. Olägenheterna av att utbryta en detalj ur komplexen av barnavårdsfrågor göra sig ock i förslaget märkbara.»

Det i propositionen framlagda förslaget om barntillägg blev av riksdagen godkänt. I det i riksdagens skrivelse åberopade utlåtandet av vederbörande utskott hade emellertid framhållits det mindre tillfredsställande däri, att barntillägg enligt förslaget varken skulle utgå till ogift man, som vore till arbete oförmögen samt hade minderårigt barn att försörja, eller i sådana fall, där ena maken, särskilt familjeförsörjaren, vore invalid och berättigad till pension. En utredning rörande möjligheten att utsträcka omfattningen av barnpensioneringen syntes därför utskottet önskvärd.

*Motion vid
1919 års
riksdag.*

Vid 1919 års riksdag väcktes inom andra kammaren en motion, däri hemställdes om sådan ändring i de under föregående år tillkomna bestämmelserna angående barntillägg, att alla de barn, vilkas föräldrar eller målsmän vore i sådana ekonomiska omständigheter, att de ej utan den allmänna fattigvårdens hjälp kunde försörjas, borde kunna ur pensionsfonden beredas understöd i likhet med vad fallet vore beträffande barn till invalida föräldrar eller målsmän.

Med föranledande av att inom pensionsstyrelsen påginge utredning rörande möjligheten av en utsträckning av rätten till pensionstillägg för barn och även inom fattigvårdslagstiftningskommittén vore under behandling åtskilliga spörsmål, vilka ägde nära beröring med de i motionen avhandlade spörsmålen, samt att berörda utredningar ansåges böra avvaktas, innan ståndpunkt toges till motionärernas förslag, föranledde motionen ingen riksdagens åtgärd.

*Proposition
vid 1921 års
riksdag.*

På grund av framställning i proposition till 1921 års riksdag utsträcktes från och med 1922 års början rätten till pensionstillägg för barn att gälla ytterligare dels gift invalid man (även om hustrun ej är invalid) ävensom frånskild invalid, som har barn (inkl. adoptivbarn) under 15 år att försörja, och dels ogift invalid man, som har att försörja adoptivbarn under 15 år, varförutom pensionstillägget höjdes till högst 102 kronor för varje barn att utgå under förutsättning att vederbörandes årsinkomster ej uppgå till vissa angivna belopp.

Till fullständiggande av ovan lämnade redogörelse om gällande bestämmelser i ämnet må erinras, att då vederbörande invalide fader eller moder ej är för egen del berättigad till pension, utgår till respektive minderåriga barn i stället för pensionstillägg understöd till motsvarande belopp, samt att angående dem, som före 1921 års utgång fyllt 15 år och blivit invalider, gälla i fråga om rätt till barntillägg samt sådant tillägg ersättande understöd särskilda övergångsbestämmelser.

Såsom motivering till sitt i motionerna framställda yrkande hava motionärerna anfört följande.

»Enligt 6 § i lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring äga i vissa fall äkta makar, av vilka mannen är pensionsberättigad och till arbete varaktigt oförmögen, rätt till särskilt pensionstillägg för barn eller adoptivbarn under 15 år, som makarna ha att försörja. Barntillägget utgår med högst 102 kronor om året för varje sådant barn.

Dör mannen och är hans hustru icke pensionsberättigad, upphör icke blott hans pension, utan även barntillägget. Särskilt om barnaskaran är stor, kommer änkan då ofta i en synnerligen brydsam belägenhet. Även om hon är frisk och arbetsför, är hon i regel hindrad att åtaga sig något inkomstbringande arbete på grund av att hennes tid är upptagen med att sköta de små barnen. Hade makarna t. ex. 5 barn, för vilka barntillägg utgått med tillhoppa 510 kronor, hade familjen genom barntilläggen och mannens pension måhända nära nog sin nödtorftiga bärgning, men genom mannens död stå nu de efterlevande utan alla existensmedel.

Detta är ett missförhållande, som bör rättas. Enklast synes detta kunna ske genom ett stadgande, att barntillägg får utgå även efter faderns frånfälle. Kostnaderna för en sådan reform torde ej bliva så stora, att de behöva verka avskräckande, men givetvis kräves i detta avseende en närmare utredning.»

Över motionerna har utskottet i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver begärt yttrande av pensionsstyrelsen, vilken i avgivet utlåtande anfört följande:

»Enligt lag den 13 oktober 1921 (6 § fjärde stycket pensionsförsäkringslagen) är för närvarande änking, änka, frånskild make eller ogift kvinna, som är till arbete varaktigt oförmögen och har att försörja barn eller adoptivbarn under femton år, ävensom ogift man, som är till arbete varaktigt oförmögen och har att försörja adoptivbarn under femton år, under i övrigt i lagen angivna förutsättningar berättigad till barntillägg. Rätt till barntillägg tillkommer även äkta makar, av vilka mannen är till arbete varaktigt oförmögen.

Det i motionerna nr 180 och 268 framförda spørsmålet avser eu utsträckning av rätten att uppbära barntillägg med frångående av de principer, på vilka rätten till dylikt tillägg enligt gällande bestämmelser är byggd. Såsom av det föregående framgår är för närvarande en av förutsättningarna för rätt till barntillägg, att den, som uppbär detsamma, är varaktigt oförmögen till arbete, d. v. s. invalid i pensionsförsäkringslagens mening. Nu är fråga om utsträckning av denna rätt till änka, som icke är invalid. Härmed är man i själva verket inne på frågan om barnpension i allmänhet. Å andra sidan är den ifrågasatta utsträckningen be-

Motiveringen till motionärernas yrkande.

Pensionsstyrelsens utlåtande över motionerna.

gränsad till sådana fall, i vilka den avlidne maken varit invalid och haft barntillägg. Behov av barnpension föreligger emellertid naturligen även i andra liknande fall, såsom då familjeförsörjare, som ej varit invalid, eller båda föräldrarna avlidit utan att efterlämna några tillgångar. Pensionsstyrelsen anser sig emellertid icke nu böra inlåta sig på frågan i hela dess vidd utan begränsar sitt yttrande till den fråga, som i motionerna direkt berörts.

Därest en utsträckning av rätten till barntillägg sådan, som ifrågasatts, skall äga rum, synes ligga närmast till hands att i huvudsak följa de regler, som gälla beträffande invalid, ensamstående moders rätt till barntillägg. Barnpensionen skulle då utgå med 102 kronor för varje barn under 15 år med avdrag av $\frac{9}{10}$ av det belopp, varmed årsinkomsten må överstiga 400 kronor.

Styrelsen har sökt verkställa en beräkning av den kostnad, som den ifrågasatta utsträckningen av rätten till barntillägg skulle medföra. Denna beräkning har givit till resultat, att kostnaden skulle i jämviktsläge belöpa sig till omkring en miljon kronor, varav med tillämpning av nu gällande grunder för pensionskostnadernas fördelning 750,000 kronor skulle belöpa å staten. Första året skulle kostnaden uppgå till omkring 75,000, andra året till omkring 225,000 och tredje året till omkring 400,000 kronor, av vilka belopp $\frac{3}{4}$ skulle komma på staten. Jämviktsläget torde kunna anses inträda efter omkring tio års förlopp.

En annan och mindre kostsam utväg vore att låta barntillägget utgå med oförändrat belopp allenast intill ett år efter mannens död. Änkan skulle under denna tid kunna förskaffa sig arbete och i övrigt ordna för sig och barnen. Kostnaden för en sådan reforms genomförande skulle uppgå till omkring 75,000 kronor för första året och därefter hålla sig omkring 150,000 kronor årligen, varav $\frac{3}{4}$ skulle belöpa på staten.

Från administrativ synpunkt synes det ena eller andra sättet för sakens ordnande icke behöva medföra några särskilda svårigheter.

Pensionsstyrelsen har för sin del intet att erinra mot bifall till det i motionerna nr 180 och 268 framställda yrkandet om utredning.»

Förslag till
särskild lag-
stiftning om
understöd åt
änkors barn.

Innan utskottet går att för egen del yttra sig angående det i förevarande motioner väckta spörsmålet, vill utskottet erinra om vissa i samband med nämnda spörsmål stående, under de senare åren framkomna förslag till särskild lagstiftning för tillgodoseende av behovet för änkors barn av understöd i annan ordning än fattigvård.

Motioner vid
1919 och 1920
årens riks-
dagar.

Sålunda väcktes vid 1919 års riksdag inom andra kammaren en motion syftande till utredning, på vilket sätt och efter vilka grunder understöd av allmänna medel kunde utan fattigvårds verkan beredas behövande änkor till underhåll och uppfostran av deras inom äktenskapet födda (inkl. under detsamma adopterade) barn.

I avgivet yttrande över motionen framhöll pensionsstyrelsen bland annat, att inom styrelsen framförts förslag att till behandling upptaga spörsmålet om beredande av en livränta eller ett kapitalbelopp för en gång, då familjeförsörjare avlede och efterlämnade änka och minderåriga barn, eventuellt endast minderåriga barn.

Genom kamrarnas skiljaktiga beslut förföll motionen, vilken emellertid

aterupprepades vid 1920 års riksdag utan att likväl heller da föränleda någon riksdagens åtgärd.

Fattigvårdslagstiftningskommittén har slutligen i sitt den 19 april 1921 avgivna betänkande med förslag till lag om den offentliga barnavården m. m. i hithörande avseende yttrat bland annat följande:

Fattigvårdslagstiftningskommitténs betänkande år 1921

Den väg, på vilken man hos oss i främsta rummet ansett ett hjälpande av änkorna och deras barn böra åstadkommas, är genom pensionsförsäkring. Utan tvivel är ock denna väg den, som mest skulle motsvara sakens natur och på bästa sätt tillgodose behovet. Man har emellertid hittills på denna väg ansett sig kunna lösa frågan endast i en mindre utsträckning. Att döma av ett uttalande av pensionsstyrelsen torde dock frågan om en pensionering i större utsträckning än nu förefinnes komma att bliva föremål för utredning. Kommittén har icke att uttala sig om, huruvida en pensionering av änkor med minderåriga barn hos oss kan ordnas eller om den kan göras så omfattande, att därmed för alla barn till änkor, eventuellt även barn till änklingar, kan erhållas hjälp i sådan utsträckning, att kommunal understödsverksamhet för dem icke vidare blir av nöden. I sakens nuvarande läge torde kommittén emellertid ej böra underlåta att i allt fall ägna frågan om kommunalt understöd åt sådana barn uppmärksamhet.

I enlighet med detta sitt uttalande har fattigvårdslagstiftningskommittén i 83 § av förslaget till lag om den offentliga barnavården upptagit ett stadgande av innehåll, att om änka är i behov av understöd för barn under 16 år, vilket hon har i sin vård eller bereder vård hos annan, och anledning ej föreligger, att barnet bör av barnavårdsnämnden omhändertagas för vård eller skyddsuppfostran, skall barnavårdsnämnden lämna henne det bidrag, som kräves för att hon må kunna giva barnet erforderlig vård; dock att vad sålunda sagts ej skall gälla, om hon går i nytt gifte och mannen är underhållsskyldig mot barnet eller hon lever tillsammans med en man, med vilken hon har barn.

I den på grundval av fattigvårdslagstiftningskommitténs ovannämnda betänkande till innevarande riksdag avlätna propositionen nr 150 med förslag till lag om samhällets barnavård m. m. har ej medtagits kommitténs förslag i vad angår frågan om understöd åt barn av ensamstående mödrar, däribland änkor. Av föredragande departementschefen har framhållits, att han särskilt med hänsyn till de mycket betydande kostnader, som förslagets realiserande skulle kräva, ansåge sig förhindrad att för närvarande tillstyrka förslagets framläggande för riksdagen.

Motion vid innevarande riksdag

I en med anledning av berörda proposition inom andra kammaren väckt motion har emellertid hemställts, att riksdagen måtte besluta, *att* för vinnande av en provisorisk lösning av frågan om understöd åt änkors barn det av kommittén föreslagna, ovan återgivna stadgandet inarbetas i det i propositionen innefattade förslaget till lag om samhällets barnavård, *samt att* i skrivelse hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning angående på vilket sätt och efter vilka grunder understöd till änkors barn för framtiden lämpligast må kunna beredas ävensom för riksdagen skyndsamt framlägga de förslag, utredningen kan föränleda.

Utskottets
yttrande.

Av den ovan lämnade redogörelsen framgår, att rätten till åtnjutande av barn tillägg enligt nu gällande bestämmelser i pensionsförsäkringslagen av kostnadsskäl begränsats att gälla endast den, som själv är varaktigt oförmögen till arbete eller med andra ord invalid i lagens mening. Motionärerna hava emellertid nu ifrågasatt, att denna rätt skulle utsträckas att avse jämväl änka efter invalid person, vilken i livstiden ägt att uppbära dylikt tillägg. Vad i motionerna anförts till stöd för en sådan, i sig helt naturlig utsträckning av rätten till barn tillägg synes utskottet vara av så ömmande natur, att en utredning i motionens syfte oberoende av frågan om barnpension i allmänhet torde få anses påkallad. Genom en dylik utredning torde kunna förväntas bliva närmare klarlagt, i vilken utsträckning och i vilken form motionärernas önskemål lämpligen må kunna tillgodoses. Att genom något uttalande härutinnan från riksdagens sida nu föregripa den salunda ifrågasatta utredningen synes utskottet ej vara lämpligt.

Motionen II:68.

Motiveringen
till motionä-
rernas yr-
kande.

Vad därefter angår den i motionen II:68 berörda frågan om *fördelningen mellan äkta makar av dem enligt pensionsförsäkringslagen tillkommande avgiftspensioner* hava motionärerna såsom motivering till sitt därutinnan framställda yrkande anført följande:

»Den allmänna folkpensioneringen i vårt land har redan varit och är till stor välsignelse för vårt folk. Och avgiftspensionen är för många även den mycket välkommen på gamla dagar. Men det är en oegentlighet, som vidlåder avgiftspensionen, vilken utgår utöver den pension, vartill grundavgiften 3 kronor berättigar. Frågan gäller äkta makars pensionering. Avgiftspensionsavgiften, som erlägges rörande äkta makar, tages nog av det gemensamma boets tillgångar, såvida icke boskillnad ägt rum. Men avgiftspensionen utgår nu endast till mannen. Den bör enligt vår mening delas upp och utgå lika till en var av båda makarna, hälften av den till mannen och andra hälften till hustrun.

Så länge båda makarna leva tillsammans betyder det i allmänhet mindre, om pensionen utgår endast till mannen; den kommer då det gemensamma boet till godo i alla fall. I många fall skulle det nog ändå vara önskvärt och värdefullt för hustrun, om pensionen delades upp lika, så att mannen och hustrun finge uppbära var sin del därav. Men om mannen dör före hustrun, får den efterlevande änkan ingen avgiftspension utan endast pension på grundavgiften; och hon är ju dock den svagare parten och har i allmänhet mindre utsikter att kunna förtjäna vad hon behöver.

Det händer att familjer, som haft rätt stora inkomster och som fått erlägga rätt mycket i avgiftspensionsavgifter utöver grundavgiften, på ett eller annat sätt förlorat sin förmögenhet och den inkomst de haft. Om mannen då dör, skulle det vara och även kännas hårt för änkan att icke få någon pension mera än för grundavgiften, då från hennes och hennes mans gemensamma bo erlagts rätt höga avgiftspensionsavgifter.

Vi tro icke det betyder något vidare för den ifrågavarande pensionskassan, om man vidtager en sådan förändring, att avgiftspensionen, som utgår utöver grundavgiften, fördelas så att den utgår lika till en var av äkta makar, ehuru givetvis sammanlagt med enahanda belopp, varmed den nu utgår en-

dast till mannen. Ibland avlider mannen först och ibland hustrun i ett äktenskap. Vi tro, att det i stort sett jämnar ut sig. Men man bör giva rättvisa och likställighet åt kvinnan även i detta fall, då hon troligen har den tyngsta bördan att sammanhålla, förestå och sköta hemmet.»

Över motionen har utskottet i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver begärt yttrande av pensionsstyrelsen, vilken i avgivet utlåtande anfört följande:

Pensionsstyrelsens utlåtande över motionen

»I de yttranden, som avgavos över alderdomsförsäkringskommitténs förslag till lag om allmän pensionsförsäkring, framställdes från en del håll anmärkning mot förslaget, i vad det avsåg den ställning, som däri givits den gifta kvinnan. Det framhävdes sålunda bland annat, att det låga pensionsbeloppet för kvinnor, som vore hustrur till personer med större inkomster, än som medförde allenast grundavgift, vore en beaktansvärd olägenhet. Denna olägenhet borde kunna avhjälpas antingen därigenom, att pensionsavgiften höjdes för kvinnor, vilkas män hade en årsinkomst av 800 respektive 1,200 kronor eller därutöver, eller därigenom att pensionerna i dessa fall något sänktes, medan två makar samtidigt uppbure pension, för att åter höjas, när endera upphörde att vara pensionstagare, eller ock genom en kombination av dessa båda utvägar.

Vid 1916 års riksdag framställdes i motion nr 102 i andra kammaren yrkande om utredning angående villkoren för och lämpligheten av sådan ändring i pensionsförsäkringslagen, att gift kvinna påfördes hälften av mannens pensionsavgift, i vad denna ginge utöver grundavgiften, och i motion nr 174 i samma kammare hemställdes bland annat om utredning, huruvida icke sådan ändring av de i 4 § av lagen om allmän pensionsförsäkring meddelade bestämmelser om avgiftspåföring borde vidtagas, att viss del av makarnas inkomst skulle anses belöpa å hustrun och läggas till grund för bestämmandet av hennes pensionsavgift.

Pensionsstyrelsen avgav yttrande i anledning av dessa motioner den 30 mars 1916 och hänvisade däri till erhållet uppdrag att verkställa utredning rörande möjligheten och lämpligheten av en omläggning av grunderna för pensionsavgifternas beräkning m. m.

Lagutskottet anförde i utlåtande nr 42, att då de av motionärerna påyrkade utredningarna enligt pensionsstyrelsens uttalade uppfattning fölle inom ramen av nyssnämnda uppdrag och styrelsen, såsom nämnt, själv betecknat dessa utredningar såsom önskvärda, vore enligt utskottets mening någon åtgärd från riksdagens sida i förevarande hänseende icke påkallad.

Motionerna blevo av riksdagen avslagna.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 21 januari 1918 gjorde pensionsstyrelsen framställning om åtskilliga ändringar i pensionsförsäkringslagen. Därvid uttalade styrelsen, att en omläggning av grunderna för de gifta kvinnornas pensionsavgifter vore i hög grad påkallad, och anförde vidare i förevarande hänseende: »Enligt nuvarande bestämmelser tillhöra samtliga hustrur, som ej taxerats för egen inkomst av 500 kronor eller mera, den lägsta inkomstklassen. Deras avgiftspensioner bliva på grund härav helt obetydliga. Detta har ansetts orättvist och olämpligt samt givit anledning till mycket klander. En utbredd mening torde vara, att hustruns inkomst borde vid påföring av pensionsavgift beräknas till omkring hälften av makarnas inkomst. Om man än icke skulle anse lämpligt att

sträcka sig så långt, torde dock en viss del av mannens inkomst böra beräknas för hustrun. Dessutom torde böra vidtagas en del andra åtgärder i syfte, bland annat, att pensionsavgift, som skall erläggas för gift kvinna, må bli ungefär lika stor som mannens pensionsavgift. Emellertid ansåg sig styrelsen icke böra i frågans dåvarande läge framlägga något förslag i ämnet.

I den skrivelse av den 23 februari 1921, vari pensionsstyrelsen framlade förslag till en del ändringar i pensionsförsäkringslagen, avseende bland annat höjning av pensionsavgifterna, berördes även frågan om de gifta kvinnornas pensioner. Styrelsen framhöll såiunda bland annat, att ändringsförslagen icke avhjälpte den ofta påpekade olägenheten, att de gifta kvinnornas och änkorernas avgiftspensioner i regel bleve av ringa betydelse. Men en tillfredsställande rättelse av detta missförhållande kunde ernås endast i samband med en väsentlig rubbning i grunderna för den nuvarande pensionsförsäkringen, och styrelsen ansåg sig därför nödsakad att låta tills vidare anstå med denna reform.

I anledning av Kungl. Maj:ts proposition (nr 284) till 1921 års riksdag med förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av lagen om allmän pensionsförsäkring m. m. hemställdes bland annat i motion nr 198 i första kammaren, att riksdagen måtte, med uttalande att förhöjning av folkpensionersavgifterna icke borde äga rum utan samtidig ändring i grunderna för deras beräkning därhän, att äkta makar finge erläggas lika avgift, avslå den kungl. propositionen.

I andra kammaren avgavs en lika lydande motion, nr 296.

Vidare yrkades, likaledes med anledning av propositionen, i motion nr 210 i första kammaren och nr 309 i andra kammaren, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville hemställa om utredning, huru ökning av avgiftspensionerna måtte komma även gifta och f. d. gifta kvinnor tillgodo.

I skrivelse den 8 juni 1921 (nr 287) angående förutnämnda proposition anhöll riksdagen, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning, huruvida icke en förbättring av gifta och förut gifta kvinnors avgiftspensionering kunde åstadkommas, samt därefter för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Genom beslut den 7 juli 1921 anbefalldes pensionsstyrelsen att verkställa den av riksdagen sålunda begärda utredningen. I skrivelse den 8 juli 1922 hemställde emellertid styrelsen, att Kungl. Maj:t måtte återkalla nämnda uppdrag och anbefalla kommittén för socialförsäkringens organisation att i samband med fullgörande av sitt uppdrag verkställa ifrågavarande utredning. I anledning härav återkallade Kungl. Maj:t genom beslut den 28 juli 1922 det styrelsen meddelade uppdraget och anbefalldes kommittén för socialförsäkringens organisation att i samband med fullgörande av de kommittén genom brev den 11 oktober 1920 och den 4 oktober 1921 anförtrodda uppdrag verkställa samma utredning.

Beträffande motionen nr 68 i andra kammaren låter det, redan av praktiska skäl, sig svårligen göra att dela lika mellan två makar den pension, som på grund av erlagda tilläggsavgifter skulle enligt nu gällande bestämmelser tillkomma mannen. Skulle hustrun eller änkan tilldelas hälften av samma pension, innebure detta vidare en väsentlig rubbning av de grunder, i enlighet med vilka avgiftspensionerna äro beräknade.

Vill man göra en uppdelning i den riktning, motionären torde åsyfta,

synes det vara riktigare uppdelna den gemensamma inkomsten på makarna och därefter beräkna tilläggsavgift för mannen och för hustrun. Härvid ligger närmast till hands att dela inkomster eller tilläggsavgifter till lika belopp för makarna, ehuru en viss minimigräns torde böra bestämmas för inkomsten för att en dylik uppdelning skall äga rum.

Emellertid skulle med de jämförelsevis obetydliga tilläggsavgifter, som för närvarande utgå, en uppdelning av tilläggsavgifterna på sätt nämnts komma att resultera i pensioner, som för ingendera maken skulle hava något större värde. Det kan även ifrågasättas, huruvida icke, även om avgifterna höjas, skäl föreligga att såsom hittills tillgodoräkna mannen den övervägande delen av pensionsavgifterna. Behovet av pension för makarna är i regel betydligt större, om mannen blir varaktigt oförmögen till arbete, enär hustrun endast undantagsvis försörjer familjen. Så länge mannen är arbetsför, torde hustruns behov av pension vara relativt litet. Annorlunda ställer sig dock saken, om mannen avlider. Är hustrun då invalid eller alderstigen, behöver hon naturligtvis större pension än den, som enligt nuvarande grunder motsvarar hennes egna avgifter. Det är emellertid tydligt, att man genom att taga särskild hänsyn till änkors större behov av pension skulle kunna väsentligt förbättra kvinnornas ställning utan att minska männens pensioner i så hög grad, som fallet bleve, om avgifterna skulle fördelas lika i fråga om äkta makar. En approximativ kalkyl har sålunda givit till resultat, att, om gifta kvinnors rätt till avgiftspension upphörde, änkor vid invaliditet eller senast från 67 års ålder skulle kunna erhålla i genomsnitt omkring 80 procent högre pension än med nuvarande bestämmelser. Man skulle sålunda behöva överflytta endast $\frac{0.5}{1.8}$ eller 28 procent av mannens tilläggsavgifter

på hustrun, för att denna som änka skulle vid invaliditet eller från 67 års ålder — förutom pension för egna avgifter — erhålla samma pension, som nu skulle kunna utgå till hustrun, om hälften av mannens tilläggsavgifter överfördes till henne.

För att ytterligare förbättra de gifta kvinnornas pensionsrätt, skulle man kunna använda sig av även en del av de ogifta männens avgifter. En sådan åtgärd skulle kunna anses befogad med hänsyn till den omständigheten, att flertalet män förr eller senare ingå äktenskap. Genom att slå in på båda de här antydda vägarna behöfde till de gifta kvinnorna överföras endast en mindre betydande del av männens avgifter för att tillförsäkra änkorna en lika stor invaliditets- och ålderspension som den, vilken enligt nuvarande grunder skulle utgå, om äkta makars avgifter delades lika på man och hustru.

Intet hindrar, att, under det från männen överförda avgifter skulle berättiga endast änkor till pension, de avgifter, som nu påföras hustrurna själva, berättigade dem till pension, oberoende av männens frånfälle. Härigenom skulle i viss mån hänsyn tagas till den invalida hustruns behov av pension.

Pensionsstyrelsen har icke ännu tagit ställning till något av de antydda förslagen, men endast velat omnämna dem för att framhålla önskvärdheten av att icke binda utredningen vid vissa förutsättningar. Andra förslag, som äro mera lämpliga och kunna giva bättre resultat, kunna under utredningen framkomma.

Såsom förut nämnts har kommittén för socialförsäkringens organisation anbefallts verkställa den i riksdagens skrivelse av den 8 juni 1921 be-

gärda utredning i samband med fullgörande av de kommittén i övrigt lämnade uppdrag. Dessa uppdrag avsågo i första hand utredning angående en mera enhetlig organisation av socialförsäkringen i dess helhet. En förutsättning för en ändamålsenlig dylik organisation anses emellertid vara, att frågan om en allmän sjukförsäkring i en eller annan form erhåller sin lösning. I nuvarande statsfinansiella läge är dock ovisst, när detta kan ske. Kommittén har därför anbefallts att tills vidare avbryta sitt arbete.

Pensionsstyrelsen anser emellertid frågan om kvinnornas avgiftspensioner vara av den vikt, att den bör lösas så snart som möjligt. Med hänsyn till det förändrade läge, som inträtt efter det styrelsen avlät sin skrivelse till Kungl. Maj:t av den 8 juli 1922, bör enligt styrelsens mening förevarande angelägenhet utan dröjsmål upptagas till närmare utredning enligt linjer, vilka, så långt möjligt, icke föregripa en eventuell framtida omorganisation av socialförsäkringen i dess helhet.

Då styrelsen sålunda har för avsikt att snarast upptaga till utredning den i motionen nr 68 avsedda frågan, synes icke förefinnas anledning, att motionen skulle behöva föranleda någon vidare åtgärd från riksdagens sida.»

**Utskottets
yttrande.**

Av pensionsstyrelsens utlåtande i ärendet framgår, hurusom efter tillkomsten av gällande lag om allmän pensionsförsäkring av den 30 juni 1913 fråga gång efter annan väckts om ändrade grunder för gifta kvinnors pensionsavgifter och för gifta och förut gifta kvinnors avgiftspensionering samt hurusom riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 8 juni 1921 anhållit om verkställande av utredning, huruvida icke en förbättring i gifta och förut gifta kvinnors avgiftspensionering kunde åstadkommas, ävensom om framläggande för riksdagen av det förslag, vartill utredningen kunde förleda. I det utskottsutlåtande, som låg till grund för denna riksdagsskrivelse, framhölls, att de gifta och förut gifta kvinnorna vore utan tvivel i jämförelse med andra kvinnor för närvarande ogynnsamt ställda beträffande avgiftspensioneringen, samt att en reform på detta område vore av behovet påkallad. Den av riksdagen begärda utredningen anförtroddes ursprungligen åt pensionsstyrelsen, men blev sedermera på pensionsstyrelsens hemställan genom beslut den 28 juli 1922 uppdragen åt kommittén för socialförsäkringens organisation att fullgöras i samband med övriga åt samma kommitté lämnade uppdrag. Av pensionsstyrelsens till utskottet avgivna yttrande framgår vidare, att, sedan Kungl. Maj:t genom beslut den 7 sistlidne december förordnat, att arbetet inom kommittén för socialförsäkringens organisation och dess arbetsutskott skulle vila och icke utan Kungl. Maj:ts särskilda medgivande ånyo upptagas, pensionsstyrelsen har för avsikt att snarast upptaga till utredning frågan om kvinnornas avgiftspensioner.

Då det i förevarande motion berörda spørsmålet sålunda inom den närmaste tiden torde bliva föremål för utredning inom pensionsstyrelsen och med anledning av riksdagens förenämnda skrivelse förslag i ämnet därefter från Kungl. Maj:ts sida torde kunna förväntas till riksdagen, anser utskottet motionen icke böra föranleda någon riksdagens åtgärd.

Under hänvisning till vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A) att riksdagen med anledning av motionerna I : 180 och II : 268 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning, huruvida icke pensionstillägg för barn kunde i en eller annan form utgå även till änka efter enligt pensionsförsäkringslagen pensionsberättigad man, samt därefter för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen må föranleda;

B) att motionen II : 68 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 25 april 1924.

På andra lagutskottets vägnar:

BROR PETRÉN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Bror Petrén, von Sydow, Alfred Petrén**, greve *Spens, von Koch, Sigfrid Hansson, Thorberg* och *Schedin*;

från andra kammaren: herrar *Öberg, Hagman, Karlsson* i Gasabäck, *Nilsson* i Vibberbo, *Holmström* i Stockholm, *Carlsson* i Solberga, *Svensson* i Skönsberg och *Johansson* i Sollefteå.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herr *Bror Petrén* angående den under punkten A) gjorda hemställan.